

บทที่ 4

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชน

4.1 การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในการดำรงชีวิตของชุมชน

จากคำบอกเล่าจากชาวบ้านในอดีตป่าบริเวณบ้านห้วยส้มป่อยมีความอุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านพึ่งพาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็น ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และอาหาร โดยเฉพาะอาหารและยารักษาโรคที่ชาวบ้านได้จากป่าบริเวณหมู่บ้านทั้งสิ้น ซึ่งถ้าแบ่งเป็นยุคให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าให้ชัดเจนมากขึ้นสามารถแบ่งเป็นช่วงเวลาดังนี้

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

4.1.1 ช่วงก่อนปี พ.ศ.2495 ชาวบ้านจะประกอบอาชีพการเกษตรกรรม โดยทำไร่หมุนเวียน ทำนา เลี้ยงสัตว์ และการหาของป่า พื้นที่การเพาะปลูกจะอยู่ห่างไกลหมู่บ้าน บริเวณพื้นที่ที่อยู่ตามที่ลาดเชิงเขา จะปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพด ส่วนพื้นที่ราบตามหุบเขาก็จะทำเป็นนาข้าวขั้นบันไดลดหลั่นกันลงมาตามความลาดเทและอยู่ติดสำหรับใช้พื้นที่นี้สำหรับปลูกข้าวนาดำ ส่วนการทำข้าวไร่จะทำเป็นรูปแบบไร่หมุนเวียน โดยการตัดทำลายและเผาบริเวณพื้นที่ป่าที่จะใช้ทำไร่เพื่อให้ดินมีธาตุอาหารมากขึ้น(Rambo, 1981) และเผาปลูกในช่วงระยะเวลาหนึ่งประมาณ 1-2 ปี จนขาดความอุดมสมบูรณ์ก็ปล่อยให้ที่ดินกลับคืนไปเป็นป่าอีกครั้ง เนื่องจากชาวบ้านปล่อยให้ไม้โต ไม้ใหญ่มาก จึงทำให้ดินเจริญเติบโตและกินสภาพเป็นป่าได้เร็ว ในบางครั้งเกษตรกรก็ใช้พื้นที่นี้ในการเลี้ยงสัตว์ ถ้าสัตว์ป่าและหาของป่า โดยที่มีแปลงหมุนเวียนประมาณ 5-10 แปลงทำให้พื้นที่ป่าไม่ถูกทำลายไม่มากนัก เพราะการดำเนินการทำไร่แบบนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยชุมชนซึ่งอดีตมีขนาดเล็กมีจำนวนประชากรในหมู่บ้านไม่มากนัก การตัดต้นไม้ การเผาปลูกจะทำร่วมกันและเมื่อได้ผลผลิตก็แบ่งปันกันในหมู่บ้านรอบของการหมุนเวียนพื้นที่จึงห่างมากคือตั้งแต่ 5 ปี 10 ปี หรือ 20 ปี ในยุคนี้ข้าวมีความสำคัญมาก และการพึ่งพาป่าในเรื่องอาหารก็เป็นสิ่งสำคัญรองลงมาจากการผลิตข้าว จึงกล่าวได้ว่า ยุคนี้เป็นยุคของเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน เพราะสภาพปัจจัยต่างๆในการดำรงชีวิต ระบบการผลิตจึงมีขึ้นเพื่อรองรับต่อความต้องการในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า ยุคนี้ชาวบ้านอยู่แบบพอเพียง เรียบง่าย พึ่งพาตัวเองสูง ไม่ค่อยติดต่อกับบุคคลภายนอกมากนัก ส่วนใหญ่จะพึ่งพิงอาศัยอยู่กับป่าเป็นหลัก มีวัฒนธรรมตามความเชื่อ มีความเคารพผู้อาวุโสหรือผู้นำ ใช้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งอาหาร แหล่งหาสมุนไพร เก็บไม้ฟืน และเพื่อสร้างที่พักอาศัย

4.1.2 ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2495 – 2524

ชุมชนบ้านห้วยส้มป่อยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น สาเหตุที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงนั้นคือ การเข้ามาของพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนบนพื้นที่สูงเกิดการเปลี่ยนแปลง พืชชนิดนั้นคือ ฝิ่น ฝิ่นเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมของทางภาครัฐให้ปลูกฝิ่น ซึ่งยุคนั้นฝิ่นยังไม่ใช่สิ่งผิดกฎหมาย ชาวบ้านห้วยส้มป่อยได้รับอิทธิพลจากชาวม้งที่เข้ามาทำไร่ฝิ่นในบริเวณเขตของหมู่บ้าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากไร่มุมนเวียนมาเป็นไร่ฝิ่นเพิ่มขึ้นการเปลี่ยนแปลงนี้เองส่งผลกระทบต่อป่าไม้ที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์มาตั้งแต่อดีต กล่าวคือ ในช่วงการทำไร่ฝิ่นชาวบ้านมีการแผ้วถางป่าเป็นบริเวณกว้างเพื่อนำพื้นที่มาใช้สำหรับการปลูกฝิ่น เศรษฐกิจของชุมชนจากการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขายมากขึ้น โดยเฉพาะการปลูกฝิ่น

ฝิ่นเริ่มเข้ามาในพื้นที่โดยชาวม้งเป็นชนกลุ่มแรกที่เริ่มปลูกฝิ่นในเขตเทือกเขาดอยอินทนนท์ โดยเริ่มปลูกที่บ้านม้งขุนกลางเป็นหมู่บ้านแรก ต่อมาเมื่อชาวม้งมีการเคลื่อนย้ายไปที่ใดก็จะนำเอาการปลูกฝิ่นไปด้วย เช่น บ้านม้งขุนยะ บ้านม้งห้วยมะนาว เป็นต้น ในช่วงแรกที่ชาวม้งทำไร่ฝิ่นนั้น ชาวปกากะญอยังไม่มีการทำไร่ฝิ่นเนื่องจากมีแหล่งรายได้หลักจากการไปรับจ้างให้แก่บริษัททำไม้ รวมทั้งการหาของป่า และที่สำคัญชาวปกากะญอยังไม่มีความรู้ในการทำไร่ฝิ่นมาก่อน เนื่องจากมองว่าการทำไร่ฝิ่นเป็นเรื่องยาก ต่างจากการทำไร่มุมนเวียน (ข้าวไร่) เพราะไร่มุมนเวียนชาวบ้านจะตัดต้นไม้ใหญ่เท่าที่จะสามารถตัดได้และต้นไม้ที่ไม่สามารถตัดได้ก็จะใช้วิธีตัดกิ่งริดใบเพื่อให้แสงแดดส่องถึง ไม้พื้นล่างก็จะจัดการโดยการใส่ไฟช่วย แต่สำหรับการปลูกฝิ่นนั้นจำเป็นต้องปรับพื้นที่ให้โล่งที่สุด ต้องตัดต้นไม้ทุกต้นในแปลงและขุดเอารากไม้่ออกให้หมด การทำไร่ฝิ่นจึงเป็นเรื่องยากสำหรับชาวปกากะญอ แต่เนื่องจากชาวม้งนั้นเป็นกลุ่มที่ค้าขายเก่งรวมทั้งล่าสัตว์เก่ง จึงทำให้มีรายได้ทั้งจากการขายฝิ่นและขายสัตว์ป่าที่ล่าได้ เช่น เสือและกวาง เป็นต้น จึงมีการจ้างแรงงานชาวปกากะญอเพื่อทำงานในไร่ฝิ่น ภายหลังเมื่อชาวปกากะญอที่ไปรับจ้างทำงานในไร่ฝิ่นให้แก่ชาวม้ง จึงได้เรียนรู้วิธีการทำไร่ฝิ่นมาและลองทำไร่ฝิ่นเองในภายหลังซึ่งฝิ่นกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวบ้านใช้ฝิ่นแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชุมชนอื่น เช่น เสื้อผ้า น้ำอ้อย-น้ำตาล ไฟฉาย เป็นต้น

กล่าวได้ว่า การที่ฝิ่นเข้ามาถึงพื้นที่แถบนี้ ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาสู่บ้านห้วยส้มป่อย เนื่องมาจากการปลูกฝิ่นยังเป็นสิ่งที่ทำให้ป่าลดลงเป็นจำนวนมากในช่วงเวลานั้น แต่ยังมีบริเวณที่ยังเป็นพื้นที่ป่าอยู่บ้างคือบริเวณที่ป่าศักดิ์สิทธิ์หรือชื่อภาษาปกากะญอ เรียกว่า “แคเมื่อเบอะ” ซึ่งเป็นบริเวณที่มีน้ำหรือห้วยไหลล้อม ชาวบ้านห้วยส้มป่อยในอดีตเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีที่ดูแลป่า บางคนก็เชื่อว่าเป็นทางผีเดินผ่าน ทำให้ไม่มีใครเข้าไปใช้

ประโยชน์ แต่ก็พอจะสามารถเก็บพืชสมุนไพรบ้างชนิดเช่น เตอะสิพะโคะ ได้เพราะจะมีบริเวณที่ป่าค่อนข้างสมบูรณ์และชุ่มชื้น แต่ต้องเมื่อยามจำเป็นที่ป่วยจริงๆ และเก็บไปเพียงพอที่จะรักษาเท่านั้น และจำเป็นต้องมีการทำพิธีขอ ก่อนคือใช้บูหรีกับหมาก ทำพิธีขอและอธิฐานให้ยาสมุนไพรที่เก็บไปสามารถรักษาอาการป่วยให้หาย และยังมีสมุนไพรอีกหลายชนิดเช่น เตอะซีเบอะ, ละบอเด, กือเคพอ ซึ่งเป็นตัวยายใช้แก้อาการผัดเคื่อนของผู้หญิง เป็นต้น

นอกจากนั้นฝิ่นยังใช้เป็นยาสมุนไพรอีกชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านในอดีตใช้ผสมกับบุลเยเพื่อบรรเทาอาการท้องเสีย ท้องร่วง ได้ และฝิ่นก็ยังเป็นพืชชนิดแรกที่ชาวบ้านปลูกเพื่อขาย ส่งผลให้ชุมชนบ้านห้วยส้มป่อยมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการผลิตตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

4.1.3 ช่วงระหว่างปี พ.ศ.2520 - 2535 เมื่อฝิ่นกลายเป็นพืชที่ผิดกฎหมายและได้มีการปราบปรามฝิ่นอย่างจริงจังในช่วงปี 2520 ได้มีการส่งเสริมพืชชนิดใหม่เพื่อปลูกทดแทนฝิ่น โดยการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นอีกช่วงเวลาหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งถึงปัจจุบันชาวบ้านได้รับการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น โดยการเน้นไปที่การส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชทดแทนฝิ่น ซึ่งเป็นผลจากการที่ องค์การสหประชาชาติ ได้เห็นแบบอย่างจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงจัดตั้ง “โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา” เมื่อปี 2512 เพื่อให้ชาวเขาลดการปลูกฝิ่นด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นทดแทน ซึ่งแนวทางนี้เป็นแนวทางที่ทางราชการไทยร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติใช้เป็นแนวทางในการจำกัดการปลูกฝิ่นในเวลาต่อมา จนเกิดเป็นโครงการพัฒนาต่างๆหลายโครงการ เช่น “โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชาวไทยภูเขา” “โครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย-สหประชาชาติ” “โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน” “โครงการจำกัดการปลูกฝิ่น” “โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์” “โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น” ฯลฯ (พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์, 2531)

โครงการที่นำเข้ามาในพื้นที่บ้านห้วยส้มป่อยโครงการแรก คือ โครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย-สหประชาชาติ (Thai-UN Highland Agricultural Marketing and Production Project: HAMP Project) ได้เริ่มเข้าดำเนินงานในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 โดยใช้สำนักงานของศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาสถานีห้วยส้มป่อย ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นสำนักงานโครงการฯ โดยได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อควบคุมการใช้จ่ายในทางที่ผิด (United Nation Fund for Drug Abuse Control: UNFDAC) และมอบหมายให้โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Program: UNDP) เข้ามารับผิดชอบการดำเนินงานนี้ร่วมกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ปปส.) ของไทยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์, 2531)

1) เพื่อส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของชาวเขา ให้สูงขึ้นด้วยการพัฒนาทางการเกษตร แผนใหม่ที่เหมาะกับสภาพท้องถิ่น

2) เพื่อปรับปรุงพื้นที่ไร่เลื่อนลอย ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นการช่วยป้องกันมิให้ชาวเขาตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มเติมต่อไป

3) เพื่อส่งเสริมการปลูกพืชอื่นทดแทนฝิ่น ในพื้นที่ที่มีการปลูกฝิ่น และให้ชาวเขามีรายได้เพียงพอจากการปลูกพืชดังกล่าว

โครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย-สหประชาชาติ ได้สิ้นสุดการดำเนินงานในปี พ.ศ.2527 ได้มีโครงการพัฒนาอีกโครงการเข้ามาดำเนินงานต่อเนื่องในพื้นที่ คือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ (Thai-Norwegian Church Aid Hioghland Development Project: TN-HDP) โดยเข้ามาดำเนินงานในปี พ.ศ.2527 และยังใช้สำนักงานของศูนย์สงเคราะห์ชาวเขา สถานีห้วยส้มป่อย เป็นที่ของสำนักงานโครงการ เช่นเดียวกับโครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดที่สูงไทย-สหประชาชาติ โดยโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ มีวัตถุประสงค์ 5 ข้อ คือ

1) เพื่อเพิ่มปริมาณอาหารที่บริโภคให้เพียงพอและปรับปรุงการเกษตร เพื่อการยังชีพโดยเน้นในเรื่องการปลูกข้าวบนพื้นที่สูง ให้ผสมผสานไปกับมาตรการในการอนุรักษ์ดิน และป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

2) เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรชาวเขาได้ปลูกพืชเศรษฐกิจ และพืชอาหารทดแทนฝิ่น

3) เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรในพื้นที่โครงการได้ใช้บริการของรัฐในพื้นที่ให้มากที่สุด โดยการปรับปรุงในเรื่องสาธารณูปโภคและบริการต่างๆ

4) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนแนวความคิดริเริ่มในการพัฒนาตนเองและการปรับปรุงสถานะเศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่โครงการ

5) เพื่อให้การสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในด้านการศึกษา ทั้งนอกระบบและในระบบ ตลอดจนให้การฝึกอบรมต่างๆ

กิจกรรมหลักของโครงการ คือ การส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น โดยเน้นไปที่การปลูกกาแฟพันธุ์ อราบิก้า ภายหลังจากการปลูกกาแฟประมาณ 3-7 ปี กาแฟก็เริ่มให้ผลผลิต ปัญหาทางเศรษฐกิจของชาวบ้านก็เริ่มบรรเทาเบาบางลง และทำให้ชาวบ้านเริ่มเชื่อมั่นในการลงทุนปลูกพืชพาณิชย์ชนิดอื่นที่ไม่ใช่ฝิ่น และภายหลังจากที่ชาวบ้านยึดการปลูกกาแฟเป็นอาชีพหลักมาได้ 5-10 ปี พืชพาณิชย์ชนิดใหม่ก็เริ่มเข้ามาในพื้นที่ นั่นคือ “กะหล่ำปลี” ซึ่งชาวหมู่บ้านปากกล้วยเริ่มปลูกเป็นหมู่บ้านแรก โดยชาวปากกล้วยเริ่มปลูกกะหล่ำปลีครั้งแรกเป็นเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ที่บ้านขุนแตะ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2526-2527 ต่อมาเมื่อเห็นว่าการปลูกกะหล่ำปลีให้ปริมาณผลผลิตต่อไร่สูงกว่ากาแฟมากและใช้เวลาไม่นานก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ จึงเริ่มหันมาปลูกกะหล่ำปลีอย่าง

กว้างขวางตามอย่างชาวม้ง ซึ่งการปลูกครั้งแรกนี้ปรากฏว่า ได้ผลผลิตดีและในช่วงนั้นพื้นที่ปลูกกำลังปลียังมีไม่มากนัก ทำให้สามารถขายได้รายได้ดี ชาวปกากะญอคนอื่นๆ จึงได้หันมาปลูกอย่างกว้างขวาง โดยชาวปกากะญอบ้านห้วยส้มป่อยจะใช้พื้นที่ไร่เท่าเดิมที่เคยปลูกข้าวปรับมาเป็นไร่อารเพื่อปลูกกะหล่ำปลี โดยเฉพาะพื้นที่แปลงรวมของชุมชนที่เพิ่งถูกบุกเบิกในช่วงหลังยุคฝิ่น จากความตั้งใจที่จะให้เป็นไร่อารและไร่ข้าวในตอนแรกได้กลายมาเป็นไร่อารปลีขนาดใหญ่ ในที่สุด ซึ่งนับตั้งแต่นั้นกาแฟก็ค่อยๆ ลดความสำคัญลงไป ชาวบ้านลดการปลูกการดูแลบำรุงต้นกาแฟ แต่ปล่อยให้เติบโตเองไปตามธรรมชาติ และกะหล่ำปลีก็ได้ทวีความสำคัญขึ้นจนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจอันดับหนึ่งของชาวปกากะญอตั้งแต่นั้นเป็นต้น(วิทยา พรหมจักร, 2549)

ซึ่งหลังจากการเข้ามาของ โครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้พื้นที่ป่าในบริเวณบ้านห้วยส้มป่อยมีการฟื้นตัวขึ้นเป็นสภาพป่าโปร่ง และค่อยๆ กลายเป็นแหล่งหาอาหารและสมุนไพรได้ใกล้เคียงหมู่บ้านขึ้น และในยุคต่อมาก็กลายเป็นป่าใช้สอยและป่าอนุรักษ์ (วิทยา พรหมจักร, 2549)

4.1.4 ช่วงระหว่างปี พ.ศ.253 - ปัจจุบัน รัฐบาลได้ปรับนโยบายป่าไม้แห่งชาติให้เพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์จากเดิมร้อยละ 15 เป็นร้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ กรมป่าไม้ได้ประกาศเขตอนุรักษ์ที่มีอยู่เดิมและได้จัดตั้งเขตอนุรักษ์ ได้แก่ เขตอุทยานแห่งชาติในเขตภาคเหนือเพิ่มเติม ทำให้ชุมชนบนพื้นที่สูงที่อาศัยอยู่และมีพื้นที่การเกษตรอยู่ในเขตป่าคือดอย และยังคงเกิดความขัดแย้งกันเพิ่มมากขึ้นระหว่างชุมชนที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดินน้ำ และชุมชน ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ท้ายน้ำ เกิดความไม่เข้าใจกัน แย่งชิงทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เป็นสถานการณ์ที่รุนแรงมากเมื่อเทียบกับยุคต่างๆ ในอดีต และวิถีชีวิตของชุมชนชาวปกากะญอเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยเรียบง่ายต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด วัฒนธรรมความเชื่อแบบดั้งเดิมเริ่มหายและค่านิยมทางด้านวัตถุเข้ามาแทนที่ ระบบการเอื้ออาทรกันในชุมชนหายไป ความเห็นแก่ตัวเพิ่มสูงขึ้น ความเคารพนับถือ เชื่อฟังผู้นำหรือผู้อาวุโสลดน้อยลง มีการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองเพิ่มสูงขึ้น ผู้นำชาวบ้านได้สังเกตเห็นปัญหาเหล่านี้ จึงได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มองค์กรชาวบ้านขึ้นชื่อว่า กลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงอำเภอจอมทอง มีพื้นที่เป้าหมาย 4 ลุ่มน้ำ 7 หมู่บ้าน ในเขตอำเภอจอมทอง มีวัตถุประสงค์เพื่อต่อสู้ผลักดันเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า โดยมีการแบ่งแต่ละประเภทให้ชัดเจน เช่น ป่าอนุรักษ์, ป่าใช้สอย, ป่าชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับชุมชนมากที่สุด ระบบการผลิตยุคนี้เป็นการเกษตรแบบพาณิชย์มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะกะหล่ำปลีและหอมแดง

สิ่งที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน คือ การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติออบหลวงในปี พ.ศ. 2534 โดยอุทยานแห่งชาติออบหลวงนี้เกิดจากการที่กรมป่าไม้เห็นว่าบริเวณริมถนนในท้องที่ตำบลหางดง อำเภอฮอดและตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่ที่รมรื่นมี

สภาพภูมิประเทศสวยงามแปลกตา มีลำน้ำไหลแรงผ่านหุบเขา ที่คนเมืองเรียกว่า “ออบหลวง” จึงได้จัดให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในท้องถิ่น ในรูปแบบของวนอุทยานตั้งแต่วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2509 โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ ซึ่งบริเวณ “ออบหลวง” นี้เคยเป็นสถานที่พักของบริษัทที่ได้รับสัมปทานทำไม้ในช่วงที่มีกิจการทำไม้สัก ต่อมากรมป่าไม้ได้โอนวนอุทยานออบหลวงให้มาอยู่ในความดูแลของกองอุทยานแห่งชาติได้ทำการสำรวจพื้นที่ข้างเคียงโดยรอบวนอุทยาน เพื่อยกฐานะจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ รายงานการสำรวจพบว่าป่าจอมทอง ป่าแม่แจ่ม-แม่ตื่น เนื้อที่ทำการสำรวจประมาณ 630 ตารางกิโลเมตร มีสภาพป่าสมบูรณ์ มีธรรมชาติสวยงาม และเป็นแหล่งทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง เหมาะสำหรับการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติได้ กองอุทยานแห่งชาติกรมป่าไม้ จึงได้ทำการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมและได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติ มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 345,625 ไร่ หรือ 553 ตารางกิโลเมตร โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 108 ตอน 211 ลงวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2534 นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 68 ของประเทศ (วิทยา พรหมจักร, 2549)

เขตอุทยานแห่งชาติออบหลวงนี้ ครอบคลุมถึงพื้นที่หลายหมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ ได้แก่ บ้านห้วยส้มป่อย จำนวน 1,115 ไร่ บ้านป่าเกี๊ยะใน จำนวน 444 ไร่ บ้านห้วยขนุน 3,165 ไร่ และบ้านห้วยมะนาว จำนวน 233 ไร่ ดังนั้นพื้นที่ลุ่มน้ำเตี๊ยะจึงมีส่วนพื้นที่ส่วนหนึ่งคาบเกี่ยวพื้นที่อุทยานแห่งชาติออบหลวงรวมจำนวน 4,957 ไร่ การที่พื้นที่แถบนี้กลายเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำเกี๊ยะเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการจัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าขึ้นหลายแห่งพร้อมกับเจ้าหน้าที่ประจำการเพื่อดูแลพื้นที่อุทยานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ โดยเจ้าหน้าที่มีการเข้มงวดกวดขันกับชาวบ้านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า รวมถึงการตัดไม้ ที่จะถูกฟ่งเล็งจากทางอุทยานอย่างมาก ซึ่งแม้ในช่วงนี้พื้นที่ป่าถูกประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านก็ยังคงมีการตัดไม้และเข้าไปใช้ประโยชน์ เพื่อใช้ในชุมชนอยู่เป็นปกติ เช่น ตัดไม้เพื่อสร้างบ้าน ตัดเพื่อสร้างคอกสัตว์ การใช้ไม้ฟืน และการเก็บของป่าเพื่อนำมาบริโภคและใช้ในครัวเรือน แต่เมื่อมีอุทยานแห่งชาติเกิดขึ้น ทางเจ้าหน้าที่จะไม่ยอมให้มีการตัดไม้ในเขตอุทยานทั้งสิ้น จนเกิดมีการจับกุมชาวบ้านกันขึ้น เช่น กรณีของชาวบ้านคนหนึ่งที่จะสร้างบ้านหลังใหม่ทดแทนหลังเก่าที่คับแคบและทรุดโทรม จึงทำการตัดไม้และเลื่อยไม้เก็บไว้ได้ทุนบ้าน เป็นการสะสมไม้ไว้เท่าที่จะมีแรงมีเวลาทำได้และรองจนกว่าจะมีกำลังทรัพย์เพียงพอจึงจะลงมือสร้างบ้าน แต่ทางอุทยานได้เข้าไปตรวจสอบและยึดไม้ของกลาง พร้อมทั้งปรับชาวบ้านคนนั้น เป็นเงิน 3,000 บาท แม้จะไม่มีการจับกุมชาวบ้านไปดำเนินคดี แต่เพียงเท่านี้ก็กั้นเป็นเหตุการณ์ที่ทางอุทยานได้ใช้อำนาจหน้าที่กับชาวบ้านอย่างเฉียบขาดแบบที่ชาวบ้านไม่เคยเจอมาก่อน และทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวกันมาก เพราะเกรงว่าอุทยานแห่งชาติ

ออบหลวงนี้จะดำเนินนโยบายเดียวกับชาวบ้านเช่นเดียวกับอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ที่
เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น ซึ่งเคยมีข่าวคราวการจับกุมชาวบ้านในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ที่ไป
ทำไร่หรือเข้าไปหาของป่าให้ได้ยินอยู่เสมอ ซึ่งแต่ไหนแต่ไรมาชาวบ้านต่างเกิดความสับสนกับ
บทบาทใหม่ในการอนุรักษ์ของทางราชการเป็นอย่างยิ่ง

ภายหลังเมื่อถึงยุคที่ประเด็นสิ่งแวดล้อม กลายเป็นประเด็นสำคัญระดับโลก ประเทศไทยจึง
ต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนในเรื่องป่าไม้ โดยหันมาดำเนินนโยบายด้านการอนุรักษ์พื้นที่ป่า
ทั้งการยกเลิกสัมปทาน การประกาศป่าสงวน การประกาศอุทยานเขตแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งการ
ประกาศให้พื้นที่ป่าจอมทองเป็นป่าอุทยานแห่งชาติออบหลวง ก็เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ที่ช่วย
สะท้อนภาพของเรื่องราวนี้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะก่อนที่รัฐไทยจะกำหนดให้พื้นที่ออบหลวง
เป็นพื้นที่อุทยานนั้น รัฐเคยกำหนดให้พื้นที่แถบนี้เป็นพื้นที่ตัดไม้ในช่วงสัมปทาน และสามารถเข้า
ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเสรี ก่อนที่ชาวบ้านจะต้องเป็นส่วนเกินในอุทยานแห่งชาติ ซึ่งสถานการณ์
การเปลี่ยนแปลงจาก “ป่า” ไปสู่ “ป่าอนุรักษ์” นี้ ทำให้ชาวบ้านที่เคยพึ่งพาอาศัยป่ามีวิถีชีวิตแบบ
ชาวบ้านที่ป่าเป็นเสมือนชีวิตมานานนับร้อยปี เกิดความสับสน หวาดกลัวและรู้สึกถึงความไม่มั่นคง
ของชีวิต

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงจากป่าไปสู่ป่าอนุรักษ์ทำให้ชาวบ้านที่เคยพึ่งพาอาศัยป่า มี
วิถีชีวิตผูกพันกับป่า ป่าเป็นเสมือนชีวิตมานานนับร้อยปี เกิดความสับสน หวาดกลัวและรู้สึกถึง
ความไม่มั่นคงของชีวิต ส่งผลต่อการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านเป็นอย่างมากแม้แต่
เรื่องของการเก็บหาอาหารและยาสมุนไพรของชาวบ้าน ชาวบ้านเล่าว่าในอดีต การเข้าป่าของ
ชาวบ้านเป็นกิจวัตรประจำวันที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อหาอาหาร ไม่ว่าจะเป็นพืชผัก ผลไม้ สัตว์ต่างๆ
รวมไปถึงการเก็บไม้มาเพื่อทำฟืน หรือนำมาสร้างบ้าน แต่เมื่อป่าที่เคยใช้ประโยชน์ถูกกันเป็นพื้นที่
อนุรักษ์ การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้านก็ลดลง จากการพูดคุยกับชาวบ้านห้วยส้มป่อย พบว่า
ชาวบ้านส่วนมากจะไม่ได้เข้าป่าเพื่อเก็บหาอาหารดังเช่นในอดีตแล้ว เห็นได้จากคำพูดที่ว่า
“สมัยก่อนกินผักในป่าเยอะกว่าเดี๋ยวนี้ เพราะไม่มีอุทยาน แต่เดี๋ยวนี้ต้องคอยระวัง ป่าบริเวณหมู่บ้าน
มีคอยเข้าไป เพราะกลายเป็นป่าอนุรักษ์แล้ว ส่วนมากเวลาไปเก็บจะเก็บแถว ๐๘.๘ เจ้าหน้าที่ก็จะ
คอยจับ แต่ก่อนกินผักก็เก็บได้เลย หรือ “ป่าไม่ได้เหมือนแต่ก่อนจะเข้าไปเก็บอาหารก็ต้อง
ระมัดระวัง ส่วนมากจะอยู่ในเขตอุทยาน ต้องมีการขออนุญาต ทำอย่างหลบๆ ซ่อนๆ เหมือนผู้ร้าย”
ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ของชุมชนจะอยู่ในส่วนของการเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงและเห็น
พร้อมต้องกันว่าจะต้องปฏิบัติตามกฎ ดังเช่นคำพูดของชาวบ้านที่ว่า “การเป็นสมาชิกในกลุ่มที่ออก
กฎเกณฑ์ต้องปฏิบัติและเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านเห็น” ซึ่งการที่พื้นที่ป่าและชุมชนของชาวบ้านได้
ถูกรวมอยู่ในส่วนของอุทยานแห่งชาติและเขตป่าสงวน รวมทั้งการที่ชุมชนได้มีการออกกฎเกณฑ์ที่

ถือปฏิบัติกัน ได้ส่งทั้งผลดีและผลเสียในเวลาเดียวกัน ผลดี คือ สามารถควบคุมการบุกรุกพื้นที่ทำกินใหม่ ลดการทำลายป่า ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น แต่ผลเสีย คือ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป ความห่างเหินจากธรรมชาติก็ลดลงเช่นกัน

นอกจากนั้นชาวบ้านยังมี การแยกประเภทของป่าบริเวณพื้นที่ชุมชนตามสถานที่ตั้ง และประโยชน์ใช้โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ 1) ป่าใช้สอย คือป่าโปร่งที่มีพื้นที่อยู่ใกล้ชุมชน ซึ่งชาวบ้านกันไว้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างเช่น ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ป่าเก็บเห็ด ป่าเก็บสมุนไพร ป่าเก็บตอง ป่าเก็บฝืน เป็นต้น พื้นที่ป่ามักมีสภาพไม่เหมาะแก่การเกษตร เช่นดินลูกรัง หรือมีความลาดชันมาก 2) ป่าอนุรักษ์ คือป่าธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นป่าต้นน้ำอยู่ค่อนข้างห่างจากชุมชนไม่อนุญาตให้เข้าไปตัดไม้ได้ โดยมีประเพณีและความเชื่อเรื่องผีคอยควบคุมพื้นที่อยู่ด้วย ซึ่งป่าทั้ง 2 ประเภท เป็นป่าที่มีการวางกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรจากป่าทั้ง 2 ประเภทอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีการกำหนด “กฎระเบียบชุมชน” เพื่อช่วยให้ป่าชุมชนทั้ง 2 ประเภทได้รับการคุ้มครองที่เข้มแข็งขึ้น โดยกฎระเบียบใช้สอยป่าอนุรักษ์ และกฎระเบียบป่าชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

กฎระเบียบชุมชน

1. ทุกครอบครัวจะต้องร่วมกันทำแนวกันไฟทุกปี ภายในเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน (ยกเว้นคนป่วยและคนที่ไม่อยู่บ้าน) ผู้ใดฝ่าฝืนปรับ 500 บาท
2. เมื่อเกิดไฟป่าจะต้องช่วยกันดับ เพราะถือว่าเป็นภารกิจของทุกคนและถ้าไฟไหม้ป่าอันเกิดจากความประมาทของผู้ใด ผู้นั้นจะถูกปรับ 500 บาท
3. ห้ามทำไม้ให้แก่บุคคลภายนอกหมู่บ้าน ผู้ใดฝ่าฝืนถูกปรับ 2 เท่าของราคาไม้ พร้อมยึดไม้เป็นของกลาง
4. ต้องกำหนดพื้นที่ป่าให้ชัดเจน พร้อมติดป้ายบอก
5. ถ้าต้องการเก็บของป่าจากต้นไม้ม พยายามอย่าตัดไม้ หรือใช้ประโยชน์จากป่าให้ได้มากที่สุด และทิ้งเปล่าประโยชน์ให้น้อยที่สุด
6. ห้ามขายที่ดินให้แก่บุคคลภายนอกหมู่บ้าน
7. ช่วยกันรักษาวัฒนธรรม

กฎระเบียบป่าใช้สอย

1. ห้ามทำเกษตรกรรมในเขตป่าใช้สอยอย่างเด็ดขาด
2. ถ้ามีความจำเป็นต้องตัดไม้ ขนาดตั้งแต่ทำเป็นเสาบ้านได้บ้านได้ จะต้องแจ้งกรรมการหมู่บ้านรับทราบ เพื่อลงบันทึกความเห็นชอบไว้ และหากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับไม่เกิน 500 บาท

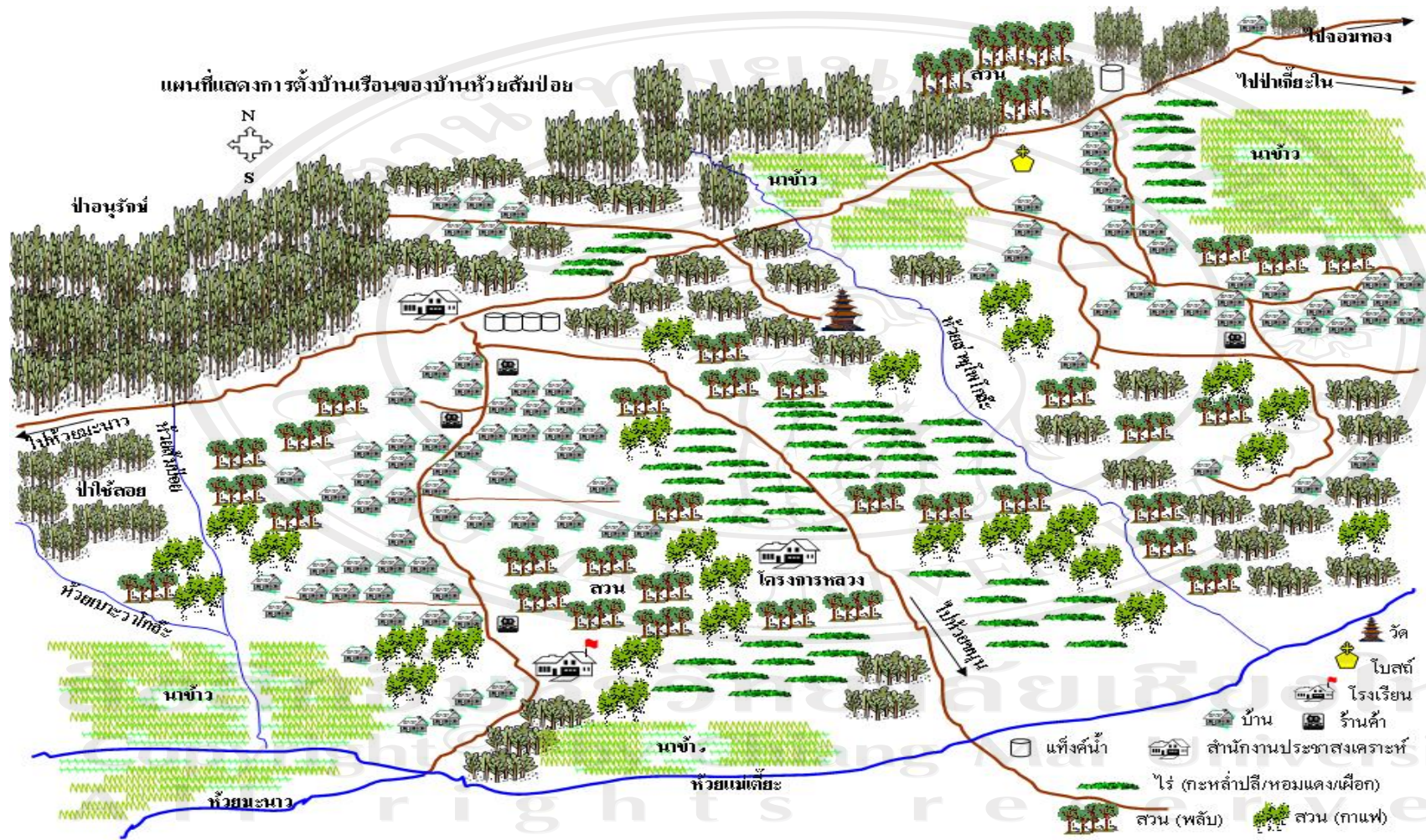
กฎระเบียบป่าอนุรักษ์

ป่าอนุรักษ์ /ป่าพิธีกรรม (ห่อป่า) คือ ป่าที่ถูกอนุรักษ์ไว้โดยบรรพบุรุษและป่าขุนน้ำที่กำลังฟื้นฟูจากการทำลายในอดีต เป็นเขตป่าที่ห้ามตัดไม้หรือเผาป่าทำการเกษตรหรือล่าสัตว์ใดๆ ทั้งสิ้น ผู้ฝ่าฝืนจะถูกปรับไม่เกิน 1,000 บาท และยึดพื้นที่คืน แต่มีข้อยกเว้นการเข้าไปใช้ประโยชน์ได้บางประการดังนี้

1. อนุญาตให้หาหาสมุนไพรเพื่อรักษาตัวได้
2. เก็บใบตองมุงหลังคาได้
3. เก็บผลไม้ที่หล่นลงมาเองกินได้
4. เก็บกล้วยป่าได้แต่ต้องเอาไม้สอย
5. เก็บปลีกกล้วยป่าได้แต่ต้องเอาไม้สอย

จากลักษณะของกฎระเบียบป่าอนุรักษ์ที่ได้กำหนดขึ้นโดยกลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งในตอนแรกมีพื้นที่ทำงานอยู่ 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านแหวน ตำบลดอยแก้ว ตำบลบ้านแปะ โดยมีเจตนารมณ์ที่จะอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาอย่างมีระบบ โดยพิจารณาว่าในอดีตกาลชาวบ้านได้นำวัฒนธรรมมาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่แล้วซึ่งมักปรากฏในรูปความเชื่อ กฎเกณฑ์และพิธีกรรม จึงเห็นว่าควรมีการจัดการ มีการแสดงบทบาทรับผิดชอบกันอย่างเป็นระบบ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2535 ทางกลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงจึงได้เริ่มกิจกรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูง คือ โครงการพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตนั้น ได้มีความสอดคล้องกับมาตรการการใช้ที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำลำธารอย่างแท้จริง (วิทยา พรหมจักร, 2549)

ทั้งกฎระเบียบชุมชน กฎระเบียบป่าใช้สอย และกฎระเบียบป่าอนุรักษ์ ชาวบ้านได้มีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แม้จะมีการละเมิดกฎบ้างแต่ก็นับเป็นส่วนน้อย ในปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูง ยังทำงานอยู่เงียบๆ แม้ว่าบทบาทที่ปรากฏต่อสาธารณะจะมีไม่มากอย่างตอนเริ่มก่อตั้ง ซึ่งก็เป็นไปตามกระแสของปัญหาการใช้ทรัพยากรบนพื้นที่สูง ที่ปัจจุบันความขัดแย้งในพื้นที่เริ่มผ่อนคลาย ซึ่งที่ผ่านมาการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงทางด้านการบริหารจัดการองค์กร ไม่มีปัญหาอะไร กิจกรรมต่างๆที่ได้วางไว้ก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่ากลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงเป็นองค์กรที่เกิดมาจากปัญหาความขัดแย้งในเรื่องทรัพยากรโดยตรง และเป็นองค์กรของชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งชาวบ้านบนพื้นที่สูงก่อร่างสร้างกลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงนี้ขึ้นมา เพื่อจัดการให้ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงตำแหน่งของป่าชุมชนบ้านห้วยส้มป่อย (อัจจิมา หิรันดษพิชญ์, 2549)

4.2 พืชสมุนไพรที่พบบริเวณป่าบ้านห้วยส้มป่อยในปัจจุบัน

การแบ่งประเภทป่าแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวบ้านตั้งแต่ยุคแรกจนกระทั่งยุคปัจจุบันล้วนมีความเกี่ยวข้องต่อการใช้ทรัพยากรป่าไม้ทั้งสิ้นและเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ส่งผลมาถึงการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร เช่นกัน ดังนั้นจึงได้ทำการสำรวจพืชสมุนไพรของชุมชนบ้านห้วยส้มป่อยเพื่อที่จะได้ทราบถึงนิเวศน์และลักษณะของพืชสมุนไพรชนิดต่างๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของพืชสมุนไพร โดยตารางที่ 4.1 จะแสดงให้เห็นถึงรายชื่อพืชสมุนไพรภาษาท้องถิ่น (ภาษาปกากะญอ) ของชุมชนบ้านห้วยส้มป่อย ประกอบกับชื่อท้องถิ่นภาษาไทย ชื่อสามัญทางวิทยาศาสตร์ (วิทย์ เทียงบรรณธรรม, 2531) ชนิดของพืชสมุนไพร ส่วนที่นำมาใช้ คุณสมบัติ สรรพคุณ และบริเวณที่พบ ซึ่งจากสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับการจัดการที่เกิดขึ้นทั้งโดยชุมชนและรัฐที่ได้เข้ามาควบคุมดูแลป่าทั้งสองบริเวณข้างต้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของผลิตผลจากป่า (สุทัศน์ สุภามิ, 2546) จากการศึกษาพบว่า จากการศึกษาที่ป่าเปลี่ยนแปลงนั้น พืชสมุนไพรบางอย่างเพิ่มขึ้น คงเดิม บางอย่างลดลง และหายไป ซึ่งพืชส่วนใหญ่ที่คงเดิมจะพบมากในส่วนของป่าเต็งรัง และพืชที่พบมากขึ้นจะอยู่ในส่วนของป่าดิบเขา ซึ่ง สามารถจะแบ่งตามการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ เป็น ป่าใช้สอย และป่าอนุรักษ์เพื่อความสะดวกต่อการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 4.1 ยาสมุนไพรที่ใช้รักษาและอาการของโรคที่มีในหน่วยสัมปถุยในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ปกากญอ)	ชื่อท้องถิ่น (ไทย)	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชนิดของพืช	ส่วนที่ นำมาใช้	สรรพคุณ	บริเวณที่พบ		
							ป่าใช้สอย	ป่าอนุรักษ์	ลำห้วย
1	เดอะลีง่า	ยาแก้ก	-	ยืนต้น	เปลือก	ต้มเป็นยาแก้ไข้	/	/	
2	เดอะลีเฆาะแกละ	โคไม้รูส้ม	Elephantopus scaber linn.	ไม้ล้มลุกสูง	เปลือก	คองเหล้าเป็นยาบำรุงกำลัง	/	/	
3	กรูมี	เครือมะเมื่อย	Gnetum montannum Margraf	เครือ ไม้เลื้อย	น้ำเลี้ยง	คั้นน้ำเลี้ยงแก้เจ็บคอ,แก้ไอ		/	/
4	โชะโพะก้วย	สาบเสือ	-	ไม้ล้มลุก	ใบ	ใบสดใช้ห้ามเลือด	/	/	/
5	ชะชู้ยชะ	ส้มโอป่า	-	ไม้ยืนต้น	เปลือกผล	เปลือกสดใช้แก้คัน	/	/	
6	เส้เกะหละ	คว่ำตายหงายเป็น	-	ไม้ล้มลุก	ใบ	แก้แผลไฟไหม้,น้ำร้อนลวก		/	/
7	เดอะลีเฆาะหมีแกละ	ม้าสามค้อน	Asparagus filicinus Buch.- Ham.	ไม้เลื้อย	ราก	ต้มเป็นยาบำรุงกำลัง	/	/	/
8	กิโก๊ละหละ	ไม้เลื้อย	-	ไม้เลื้อย	ใบ	ใบสดใช้ห้ามเลือด		/	
9	เดอะลีกละ	หญ้าเขาคาย	-	ไม้ล้มลุก	ใบ,เหง้า	ใบ,เหง้าสดใช้แก้คัน	/		
10	คอบือ	มะเนียงน้ำ	-	ไม้ล้มลุก	ผล	ผลสดใช้บรรเทาอาการผี		/	
11	ต่อเหนอชกวิตะ	ผักก้านคอง	-	ไม้ล้มลุก	ทุกส่วน	ช่วยวิ้วคายเจริญอาหาร	/		
12	เฆาะจีแบร	ราชาวดีป่า	Buddleja asiatica Lour.	ไม้พุ่ม	ใบ	ใบสดทำให้แผลแห้งเร็ว	/		/
13	เดอะลีเบอะ	-	Celastrus sp.	ไม้เลื้อย	ใบ,เปลือก	ต้มเป็นยาแก้ท้องร่วง,แก้แพ้		/	
14	ฮากเหลื่อง	หญ้าฮากเหลื่อง	Desmodium oblongum Wall.ex Benth.	ไม้ล้มลุก	ราก	คองกับเหล้าบำรุงกำลัง	/		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)ยาสมุนไพรที่ใช้รักษาและอาการของโรคที่มีในห้วยสัมปอในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ปกากญอ)	ชื่อท้องถิ่น (ไทย)	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชนิดของ พืช	ส่วนที่ นำมาใช้	สรรพคุณ	บริเวณที่พบ		
							ป่าใช้ สอย	ป่า อนุรักษ์	ลำห้วย
15	พอหม้อหนี	บัวตอง	-	ไม้พุ่ม	ดอก	ดื่มอาบแก้ผดผื่นคัน	/		
16	สกอคะโพ	มะแว้งต้น	-	ไม้ล้มลุก	ราก	สดแก้เจ็บคอ	/		
17	วอจอบิ	หญ้าฝั่เสื่อ	-	ไม้ล้มลุก	ราก	ต้มน้ำใช้ถ่ายพยาธิ	/	/	
18	ยะเผาะเคาะ,ยะเอตี	หญ้าเอ็นฮีด	Plantago major Linn.	ไม้ล้มลุก	ใบ	ต้มน้ำดื่มบรรเทาอาการปวด เอ็น,เมื่อยตัว	/		/
19	หน่อชะเซ	ปืนนกไส้	Bidens pilosa Linn.	ไม้ล้มลุก	ใบ	บรรเทาอาการไข้,ต้มน้ำดื่มแก้ จืดร้อนอน	/		
20	เส่อยาไค้ะ,เส่อยาสะ	มะขามป้อม	Phyllanthus emblica Linn.	ไม้ยืนต้น	ผล	บรรเทาอาการเจ็บคอ กระหายน้ำ	/	/	
21	นอพะไค้ะ	ดินเป็ด	-	ไม้เลื้อย	เปลือก	ต้มน้ำดื่มแก้ไข้จับสั่น		/	/
22	เส้เผาะบอ	ต้วขน	Cratoxy formosum Dyer subsp.pruniflorum Gogel.	ไม้ยืนต้น	ยอด,ราก	ต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง	/	/	/
23	จอถึ,ขริเสาะปะคา	หญ้าถอดปล้อง	Equisetum debile Roxb. Ex Vaucher	ไม้ล้มลุก	ราก	ต้มน้ำดื่มขับน้ำ,บำรุงกำลัง			/
24	ไค้ะเชรไค้ะ	ว่านกีบแรด	Angiopter evecta Hoffm.	เฟิน	ลำต้น	ฝนใส่เมล็ดสด,แผลเรื้อรัง			/
25	เส้เรือ	ตะเกียนหนู	Anogeissus acuminata Wall. Var. lanceolata C.B.Clarke	ไม้ยืนต้น	ยอดอ่อน	ยอดสดแก้ท้องร่วง	/		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)ยาสมุนไพรที่ใช้รักษาและอาการของโรคที่มีในห้วยสัมปอในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ปกากญอ)	ชื่อท้องถิ่น (ไทย)	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชนิดของ พืช	ส่วนที่ นำมาใช้	สรรพคุณ	บริเวณที่พบ		
							ป่าใช้ สอย	ป่า อนุรักษ์	ลำห้วย
26	กะขอหน้าปอ	กระเช้าหนูบาง	-	ไม้ล้มลุก	ใบ	ต้มดื่มแก้ดีซ่าน	/		
27	บิรีแก	สะบ้าลิง	<i>Mucuna macrocarpa</i> Wall	ไม้เลื้อย	ผล	เผาแล้วคบเป็นผงใช้กับโรค ตาของสัตว์		/	
28	กำลังช้างเผือก	กำลังช้างเผือก	<i>Hiptage benghalensis</i> Kurzsubsp. <i>Candicans</i> (Hook.f.)Siriruga	ไม้ยืนต้น	เปลือก	ต้มดื่มบำรุงกำลัง	/		
29	เบอะนาที	เคื่อยหิน	-	ไม้ล้มลุก	ใบ	ต้มดื่มแก้เบาหวาน	/	/	
30	สะเรด	ปะคำคี่ควาย	-	ไม้ยืนต้น	ผล	ใช้เบื่อปลาไม่เป็นอันตราย กับคน	/	/	
31	คิทิหะ	ละหู่	-	ไม้ยืนต้น	น้ำมันใน เมล็ด	กันแผลสดไม่ให้แห้งตึง	/	/	
32	จอลอติเคอะ	รางจืด	-	ไม้เลื้อย	ใบ, ต้น	แก้ไข้เด็กและผู้ใหญ่	/	/	
33	เผาะบิเบ	ว่านหอมแดง	-	ไม้ล้มลุก	ลำต้น	ทาแผลสดให้แห้ง	/	/	
34	กิโกเต๊ะกูดกอง	หญ้ายาเมา	<i>Lygodium fleuosum</i> Sw.	เฟิน	ต้น	ต้มดื่มแก้ปวดขาปวดหลัง		/	
35	ดอกกำเบ	ลิ้นฟ้า	-	ไม้ยืนต้น	ใบ	ขี้ประคบแผลปวดบวม	/	/	
36	เคอะสิบะซี	-	<i>Maesa junghuhniana</i> Scheff.	ไม้พุ่ม	ใบ	ขี้หมกไฟบรรเทาอาการ บวม แผลงัดค้อย			/
37	เส้ลาแปล	โคลงแคลง	<i>Melastoma Malabathricum</i> Linn.	ไม้พุ่ม	ผลสุก	ขี้ทาแผลในช่องปาก		/	/

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)ยาสมุนไพรที่ใช้รักษาและอาการของโรคที่มีในห้วยสัมป่อยในปัจจุบัน

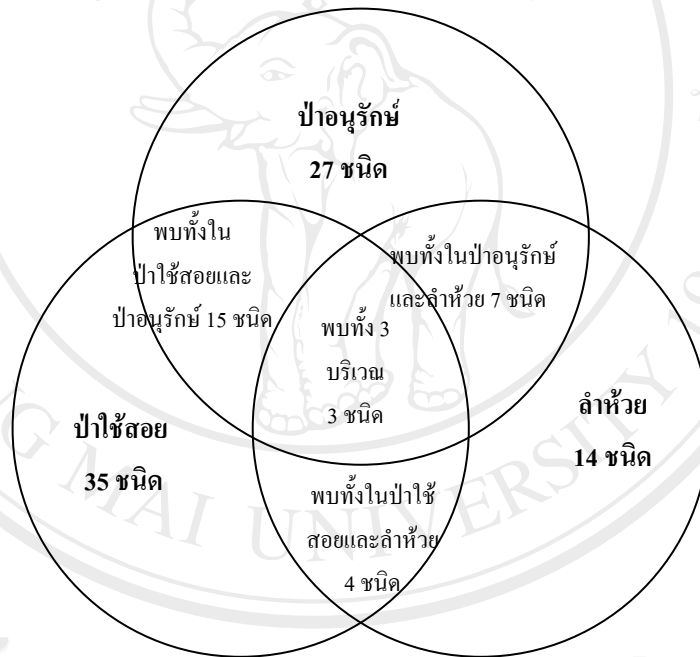
ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ปกากญอ)	ชื่อท้องถิ่น (ไทย)	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชนิดของพืช	ส่วนที่ นำมาใช้	สรรพคุณ	บริเวณที่พบ		
							ป่าใช้ สอย	ป่า อนุรักษ์	ลำห้วย
38	โตะปะ	กระบือเจ็ดตัว	-	ไม้ยืนต้น	ราก	บรรเทาอาการปวดเมื่อย กล้ามเนื้อ		/	
39	พอตะอะหะนะ	กะแลกะล่อ	-	ไม้ยืนต้น	ยาง	แก้หูเป็นน้ำหนอง	/	/	
40	เส้าผู้ที	นมนาง	<i>Pouterria cambodiana</i> (Pierre)Baehni	ไม้ยืนต้น	เปลือก,ยาง	เปลือกคั้นคั้นบารุงน้ำมัน หญิงมีครรภ์, ยางรักษาโรคตา		/	
41	ตะลือชะ	ทะโล้	<i>Schima wallichii</i> Korth	ไม้ยืนต้น	ยอดอ่อน	คั้นคั้นบรรเทาอาการหวัด	/		
42	หมี่กะวัน	ฝอยลม	-	ไม้ล้มลุก	ทุกส่วน	บรรเทาโรคกระเพาะ	/		
43	กระบอชื้อ	กูดเกียะ	<i>Pteridium aquilinum</i> Kuhn var. <i>wightianum</i> Tryon	เฟิน	ทุกส่วน	ตำสลดปิดแผลเชื่อว่าฆ่าเชื้อ บาดทะยัก	/		/
44	สะกิดะ	ปีกแมลงวัน	<i>Scoparia duclis</i> Linn.		ใบ	ตำและคั้นนำน้ำล้างแผล เปื่อยมีหนอง	/	(โกลัน)	
45	สะกอเกลิ๊ะ	มะเขือลาย	<i>Solanum</i> sp.	ไม้พุ่มสูง	ผล	ผลสุกคั้นน้ำเป็นยาถ่ายพยาธิ ให้วัว ควาย	/		
46	หน่อชื้อเถะ	พินงูเขียว	<i>stachytarpheta indica</i> Vahl	ไม้ล้มลุก	ทุกส่วน	คั้นอาบรักษาแผลคัน	/		
47	เดอะสิกล่า	-	<i>Rauvolfia</i> sp.	ไม้พุ่ม	ราก	คั้นคั้นแก้เจ็บคอ แก้ไอ	/		
48	เดอะสิชะจี	สะพานกัน	<i>Sambucus javanica</i> Reinw.	ไม้พุ่ม	ทุกส่วน	ลนไฟคั้นบริเวณที่บวม เคล็ดขัดยอก	/		/

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)ยาสมุนไพรที่ใช้รักษาและอาการของโรคที่มีในห้วยส้มป่อยในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น (ปกากญอ)	ชื่อท้องถิ่น (ไทย)	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชนิดของพืช	ส่วนที่ นำมาใช้	สรรพคุณ	บริเวณที่พบ		
							ป่าใช้ สอย	ป่า อนุรักษ์	ลำห้วย
49	สะกอพรี	ฉับแป้ง	Solanum erianthum D.Don	ไม้พุ่ม	ผล	ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิให้วัว ควาย			/
50	ปู่เคย	ไพล	-	ไม้พุ่ม	ใบ	ต้มดื่มบำรุงเลือด,ถ่ายพยาธิ	/	/	

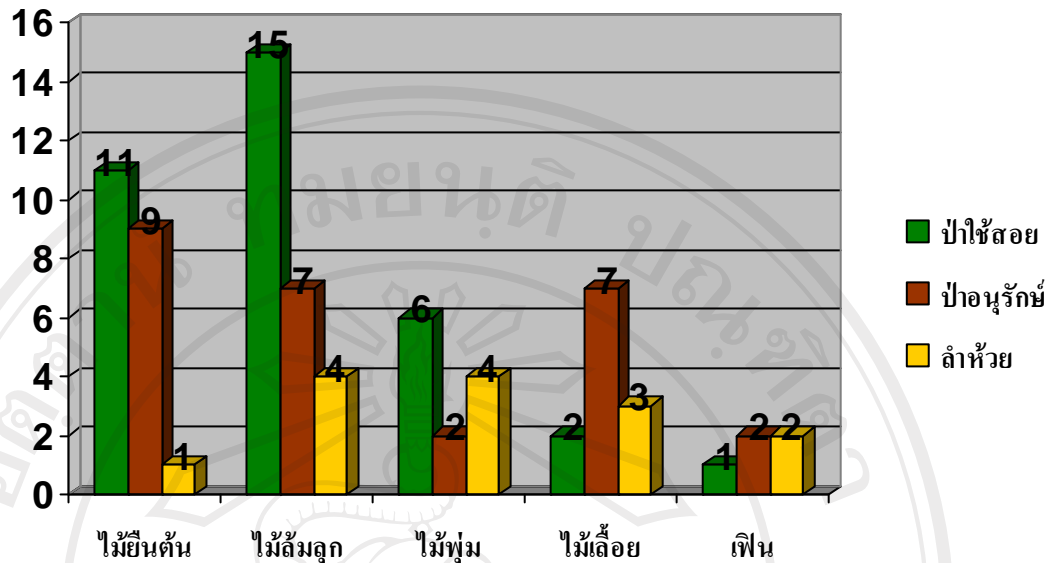
ส่วนใหญ่จะมีวิธีการนำมารักษาโดยการต้มบางชนิดจำเป็นต้องนำมาแปรรูปหรือผสมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆอีกหลายชนิดจึงจะมีสรรพคุณรักษาโรคได้ เช่น ยาแก้เจ็บแหว ต้องนำรากของปอนาตรู, พอไซ, เตอะสีพอแกละ มาต้มร่วมกัน วิธีการนำมาใช้ที่รองลงมาคือใช้แบบสด และแปรรูปตามลำดับ มีสมุนไพรหลายชนิดรักษาโรคได้เหมือนกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นยาที่ช่วยบรรเทา รักษา โรคปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ยาใส่แผลสด แผลเปื่อย ยาแก้โรคนิว และยาแก้ปวดท้อง ซึ่งสูตรยาจะต่างกันเป็นเพราะชาวบ้านที่ให้ความรู้หรือประสบการณ์ที่ต่างกันของผู้ที่เคยใช้ ฤดูช่วงเวลาการเก็บหาพืชส่วนใหญ่จะหากันได้ทุกฤดู

ส่วนบริเวณที่เก็บหาจะแบ่งเป็น 3 บริเวณและมีพืชสมุนไพรบางชนิดที่พบได้ในหลายพื้นที่ ดังนี้

ภาพที่ 4.2 จำนวนสมุนไพรที่พบแบ่งตามบริเวณ

ซึ่งจะสามารถจำแนกชนิดของพืชสมุนไพรที่พบทั้งหมด 50 ชนิดเป็น 5 ประเภทใหญ่คือ 1) ไม้ยืนต้น 2) ไม้ล้มลุก 3) ไม้พุ่ม 4) ไม้เลื้อย 5) เฟิน ตามประเภทป่า 3 ประเภทคือ 1) ป่าใช้สอย 2) ป่าอนุรักษ์ 3) ลำห้วย เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของนิเวศน์ของสมุนไพรของป่าแต่ละประเภทที่ต่างกันดังนี้

ภาพที่ 4.3 จำแนกชนิดของพืชสมุนไพรตามประเภทป่า

พบว่า **ป่าใช้สอย** ซึ่งตามลักษณะของป่าใช้สอยเป็นป่าเต็งรังเป็นป่าโปร่งที่พื้นผิวจากการเป็นไร่หมุนเวียนในอดีตจากคำบอกเล่าของชาวบ้านป่าใช้สอยมีอายุประมาณ 15 – 20 ปีเป็นป่าที่อยู่ใกล้กับบริเวณที่อยู่อาศัย คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับชนิดของพืชสมุนไพรที่สำรวจพบ 35 ชนิด ส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุกถึง 15 ชนิดซึ่งเป็นไม้ขนาดเล็กโตเร็ว รองลงมาคือ ไม้ยืนต้น 11 ชนิด ไม้พุ่ม 6 ชนิด ไม้เลื้อย 2 ชนิด เฟิน 1 ชนิดตามลำดับ

ป่าอนุรักษ์ มีลักษณะป่าเต็งรังใบจนไปถึงป่าดิบเขาต่ำ มีความชุ่มชื้นสูง มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ไกลจากบริเวณหมู่บ้าน คนในชุมชนไม่ค่อยเข้าไปใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีตเพราะเป็นบริเวณป่าต้นน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน จากพืชสมุนไพรที่พบ 27 ชนิดพบว่าเป็น ไม้ยืนต้นมากที่สุด 9 ชนิด รองลงมาเป็น ไม้ล้มลุกและ ไม้เลื้อยอย่างละ 7 ชนิด เป็น ไม้พุ่มและเฟินอย่าง 2 ชนิด ตามลำดับ

ลำห้วย เป็นพื้นที่ป่าใกล้ในบริเวณลำห้วยที่มีความชุ่มชื้นมาก อยู่ทั้งบริเวณป่าใช้สอยและป่าอนุรักษ์ ซึ่งผู้วิจัยได้แยกออกมาเพื่อให้สามารถแบ่งชนิดของพืชสมุนไพรในแต่ละนิเวศน์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากพืชสมุนไพรที่พบทั้งหมด 14 ชนิดพบว่าเป็น ไม้ล้มลุกและ ไม้พุ่มอย่างละ 4 ชนิดเท่ากัน รองลงมาเป็น ไม้เลื้อย 3 ชนิด เฟิน 2 ชนิด ไม้ยืนต้น 1 ชนิด ตามลำดับ ซึ่งจะสังเกตได้ว่า พืชสมุนไพรส่วนใหญ่ที่พบบริเวณลำห้วยเป็น ไม้ที่มีขนาดเล็กเกือบทั้งหมด จากการวิเคราะห์การจำแนกชนิดของพืชสมุนไพรตามประเภทป่าพบว่าลักษณะชนิดของพืชสมุนไพรที่พบค่อนข้างมีความสอดคล้องกับลักษณะของนิเวศน์ของป่าแต่ละประเภท

4.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชน

โดยเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์กับนิเวศน์ของพืชสมุนไพรในปัจจุบันซึ่งเมื่อทราบถึงชนิดของพืชสมุนไพรที่พบตามลักษณะป่าหรือนิเวศน์ที่ต่างกันต่อมาเป็นการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของพืชสมุนไพรในอดีตถึงปัจจุบัน โดยวิธีการสัมภาษณ์จากผู้รู้เรื่องยาสมุนไพรและผู้อาวุโสในชุมชนแบบกลุ่ม โดยตารางจะเปรียบเทียบความสำคัญของพืชสมุนไพรที่เน้นถึงเรื่องปริมาณการใช้สมุนไพรของคนในชุมชนกับปริมาณพืชสมุนไพรที่มีในป่าเพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มของพืชสมุนไพรชนิดนั้นๆ

ตารางที่ 4.2 เปรียบความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์กับนิเวศของพืชสมุนไพรในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ความสำคัญ (ปริมาณที่ใช้)			ระบบนิเวศน์			เปรียบเทียบกับอดีต		
			น้อย	ปาน กลาง	มาก	ปริมาณที่มีอยู่			ลดลง	เท่า เดิม	เพิ่มขึ้น
						น้อย	ปาน กลาง	มาก			
1	เตอะลิข่า(ยาแก้)	ต้มเป็นยาแก้ไข้	/				/		/		
2	เตอะติเฆาะแกละ(โคไม้รูส้ม)	ดองเหล้าเป็นยาบำรุงกำลัง	/				/		/		
3	กรุมี่(เครื่องมือเย็บ)	ต้มน้ำเลี้ยงแก้เจ็บคอ, แก้ไอ	/			/		/			
4	โชะโพะก้วย(สาบเสือ)	ใบสดใช้ห้ามเลือด	/				/		/		
5	ชะชู้ชะ(ต้มโอป่า)	เปลือกสดใช้แก้คัน	/				/		/		
6	เส้เกะหละ(คว่ำตายหงายเป็น)	แก้แผลไฟไหม้, น้ำร้อนลวก	/			/		/			
7	เตอะติเฆาะหมี่แกละ(ม้าสามต้อน)	ต้มเป็นยาบำรุงกำลัง	/			/		/			
8	กิโก๊ละหละ(ไม้เลื้อย)	ใบสดใช้ห้ามเลือด	/			/		/			
9	เตอะติลละ(หญ้าเขากวาย)	ใบ, เหง้าสดใช้แก้คัน	/			/		/			
10	คอบือ(มะเนียงน้ำ)	ผลสดใช้บรรเทาอาการผี	/			/		/			
11	ต่อเหนอชกวิดะ(ผักก้านตอง)	ช่วยวัวควายเจริญอาหาร	/			/		/			
12	เฆาะจิเบร(ราชวดีป่า)	ใบสดทำให้แผลแห้งเร็ว	/			/		/			

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์กับนิเวศน์ของพืชสมุนไพรในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ความสำคัญ (ปริมาณที่ใช้)			ระบบนิเวศน์			เปรียบเทียบกับอดีต		
			น้อย	ปาน กลาง	มาก	ปริมาณที่มีอยู่			ลดลง	เท่า เดิม	เพิ่มขึ้น
						น้อย	ปาน กลาง	มาก			
13	เตอะสีเบอะ	ต้มเป็นยาแก้ท้องร่วง,แก้แพ้	/				/		/		
14	ฮากเหลือง(หญ้าฮากเหลือง)	คองกับเหล้าบำรุงกำลัง	/				/		/		
15	พอมือหนี(บัวตอง)	ต้มอาบแก้ผดผื่นคัน	/				/		/		
16	สกอกะโพ(มะแว้งต้น)	สดแก้เจ็บคอ	/				/		/		
17	วอจอบิ(หญ้าผีเสื้อ)	ต้มดื่มใช้ถ่ายพยาธิ	/				/		/		
18	ชะเผาะเกาะ,ชะเอติ(หญ้าเอ็นชืด)	ต้มดื่มบรรเทาอาการปวดเอ็น, เมื่อยตัว	/				/		/		
19	หน่อชะเข(ป็นนกไล่)	บรรเทาอาการผี,ต้มดื่มแก้ที่รูดที่ นอน	/				/		/		
20	เส่อยาโตะ,เส่อยาสะ(มะขามป้อม)	บรรเทาอาการเจ็บคอ กระจายน้ำ	/				/		/		
21	นอพะโตะ(ตีนเป็ด)	ต้มดื่มแก้ไข้จับสั่น	/				/		/		
22	เส้เผาะบอ(ตัวขน)	ต้มดื่มแก้ท้องร่วง	/				/		/		
23	จอนี,ขรีเสาะปะคา(หญ้าถอดปล้อง)	ต้มดื่มขับนิ่ว,บำรุงกำลัง	/				/		/		
24	โด้เชร์โตะ(ว่านกีบแรด)	ฝนใส่แผลสด,แผลเรื้อรัง	/				/		/		

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์กับนิเวศน์ของพืชสมุนไพรในปัจจุบัน

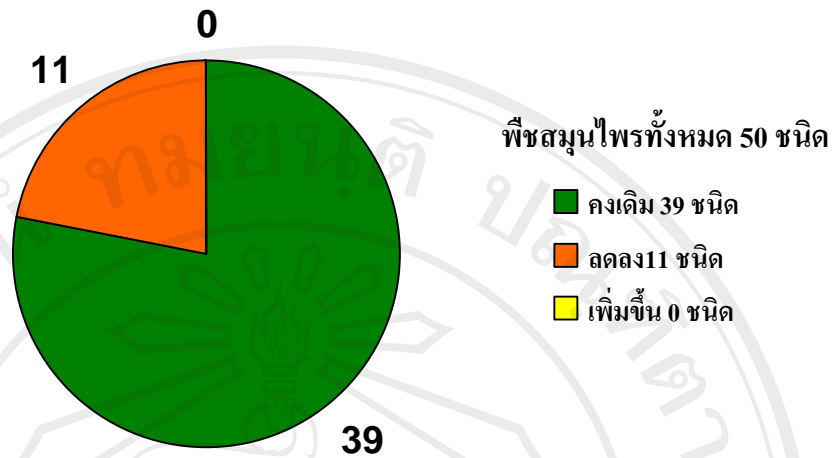
ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ความสำคัญ (ปริมาณที่ใช้)			ระบบนิเวศน์			เปรียบเทียบกับอดีต		
			น้อย	ปานกลาง	มาก	ปริมาณที่มีอยู่			ลดลง	เท่าเดิม	เพิ่มขึ้น
						น้อย	ปานกลาง	มาก			
25	กะขอกหน้าปอ(กระเช้าหูก้าง)	ต้มน้ำดื่มแก้พิษชาน	/				/			/	
26	บิรีแก(สะบ้าลิง)	ใช้กับโรคตาของสัตว์	/			/			/		
27	กำลังช้างเผือก	ต้มน้ำดื่มบำรุงกำลัง	/				/			/	
28	เบอะนาที(เดือยหิน)	ต้มน้ำดื่มแก้เบาหวาน	/				/			/	
29	สะเรด(ปะคำคิควาย)	ใช้เบื่อปลาไม่เป็นอันตรายกับคน	/				/			/	
30	ลิทิลละ(ละหุ่ง)	กันแผลสดไม่ให้แห้งคิง	/				/			/	
31	จอลอคิเดอะ(รางจืด)	แก้ไข้เด็กและผู้ใหญ่	/				/			/	
32	เผาะบิบ(ว่านหอมแดง)	ทาแผลสดให้แห้ง	/				/			/	
33	กิโกเต๊ะกูดกอง(หูก้างยา)	ต้มน้ำดื่มแก้ปวดขาปวดหลัง	/				/			/	
34	ดอกกำเบ(ลิ้นฟ้า)	ขยี้ประคบแผลปวดบวม	/				/			/	
35	เตอะสีบะซี	บรรเทาอาการบวม แผลงัดคุดต่อ	/				/			/	
36	เส้ลาเปล(โคลงแคลง)	ขยี้ทาแผลในช่องปาก	/			/			/		

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์กับนิเวศน์ของพืชสมุนไพรในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ความสำคัญ (ปริมาณที่ใช้)			ระบบนิเวศน์			เปรียบเทียบกับอดีต		
			น้อย	ปานกลาง	มาก	ปริมาณที่มีอยู่			ลดลง	เท่าเดิม	เพิ่มขึ้น
						น้อย	ปานกลาง	มาก			
37	โตะปะ(กระบือเจ็ดตัว)	บรรเทาอาการปวดเมื่อย	/				/			/	
38	พอตะอะหะนะ(กะแลกะล่อ)	แก้หูเป็นน้ำหนอง	/				/			/	
39	เส้หนูที(นมนาง)	ต้มน้ำดื่มบำรุงน้ำนมหญิงมีครรภ์	/			/			/		
40	ตะลือชะ(ทะเลไล้)	ต้มน้ำดื่มบรรเทาอาการหวัด	/				/			/	
41	หมีคะวัน(ฝอยลม)	บรรเทาโรคกระเพาะ	/				/			/	
42	กระบือชื้อ(กูดเกียะ)	ฆ่าเชื้อบาดทะยัก	/				/			/	
43	สะกิด้ำะ(ปีกแมลงวัน)	ต้มน้ำล้างแผลเปื่อยมีหนอง	/				/			/	
44	สะกอกเกิ้ล๊ะ(มะเขือลาย)	ยาถ่ายพยาธิให้วัว ควาย	/				/			/	
45	หน่อชื้อเถะ(ฟันงูเขียว)	ต้มน้ำอาบรักษาแผลคัน	/				/			/	
46	เตอะตีกกล้า	ต้มน้ำดื่มแก้เจ็บคอ แก้ไอ	/				/			/	
47	เตอะสือชะจี(สะพานกั้น)	แก้เคล็ดขัดยอก	/				/			/	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์กับนิเวศน์ของพืชสมุนไพรในปัจจุบัน

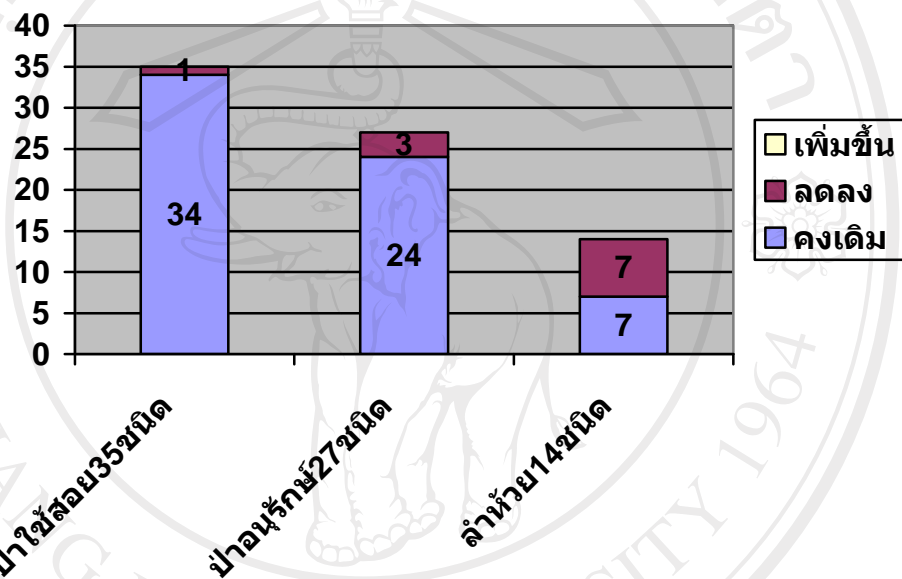
ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ความสำคัญ (ปริมาณที่ใช้)			ระบบนิเวศน์			เปรียบเทียบกับอดีต		
			น้อย	ปานกลาง	มาก	ปริมาณที่มีอยู่			ลดลง	เท่าเดิม	เพิ่มขึ้น
						น้อย	ปานกลาง	มาก			
48	สะกอพรี(ลับแป้ง)	ยาถ่ายพยาธิให้วัว ควาย	/				/			/	
49	ปูเลย(ไพล)	ต้มน้ำดื่มบำรุงเลือด, ถ่ายพยาธิ	/				/			/	
50	เส้เรือ(ตะเคียนหนู)	ยอคสดแก้อาการท้องร่วง	/				/			/	

ภาพที่ 4.4 ปริมาณของพืชมุนไพรที่เปลี่ยนแปลง ทั้งหมด 50 ชนิด

จากตารางที่ 4.2 รายชื่อพืชมุนไพร 50 ชนิด ไม่มีชนิดไหนที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น 11 ชนิด ที่มีปริมาณลดลงจากอดีต เมื่อจำแนกพืชมุนไพรที่ลดลงจากอดีตกับบริเวณที่พบ เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการใช้พืชมุนไพรกับปริมาณพืชมุนไพรที่มีอยู่จะสามารถแบ่งได้ 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มพืชมุนไพรที่มีปริมาณการใช้น้อย - ปริมาณที่มีอยู่ปานกลาง 39 ชนิด 2) กลุ่มที่มีปริมาณการใช้น้อย - ปริมาณที่มีอยู่น้อย 11 ชนิดซึ่งจะสังเกตได้ว่า ปริมาณการใช้พืชมุนไพรของชาวบ้านห้วยส้มป่อยมีน้อยทั้งหมด จากการสอบถามพบว่า พืชมุนไพรบางส่วนที่เป็นพืชมุนไพรที่ใช้รักษาโรทั่วไพบ เช่น โขะ โขะก้วย(สาบเสือ)สรรพคุณใช้ห้ามเลือดแผลสด,กิโก๊ะละหละ(หญ้าเขากวาง)สรรพคุณใช้แก้คันคัน,ยะเยาะเาะ(หญ้าเอ็นยึด)สรรพคุณใช้บรรเทาอาการปวดเมื่อย เป็นต้นทั้งหมดนี้ในสมัยก่อนผู้อาวุโสบอกว่าทุกคนในหมู่บ้านรู้จักและเก็บมาใช้เป็นประจำเมื่อยามเจ็บป่วยแต่สมัยนี้มียาสามัญประจำบ้านซึ่งมียาที่รักษาโรคทั่วไปเหล่านี้ได้ หาซื้อง่าย สะดวก ไม่ต้องเข้าไปเก็บในป่า และผลการรักษาเร็วทันใจ ส่วนพืชมุนไพรที่ใช้รักษาโรคที่มีความรุนแรง เช่น กะชาหน้าปอ(กระเช้าหญ้าบาง)สรรพคุณใช้รักษาโรคคิข่าน,นอพะโด๊ะ(ตีนเป็ด)สรรพคุณใช้รักษาอาการไข้จับสั่น เป็นต้น จากการสอบถามสมัยก่อนถ้ามีใครป่วยหนักก็จะให้หมอผีไปให้ประกอบกับการใช้สมุนไพรหายบ้างไม่หายบ้างเพราะไม่รู้สาเหตุที่ป่วยชัดเจนนัก แต่ปัจจุบันก็จะส่งคนที่ป่วยหนักให้แพทย์ตรวจรักษาทันที โดยใช้รถยนต์ในหมู่บ้านไปที่สถานีนามัยแม่เตี้ยะหรือโรงพยาบาลจอมทอง เพราะหมอสมัยใหม่สามารถตรวจทราบและรักษาโรคได้ชัดเจนทันที

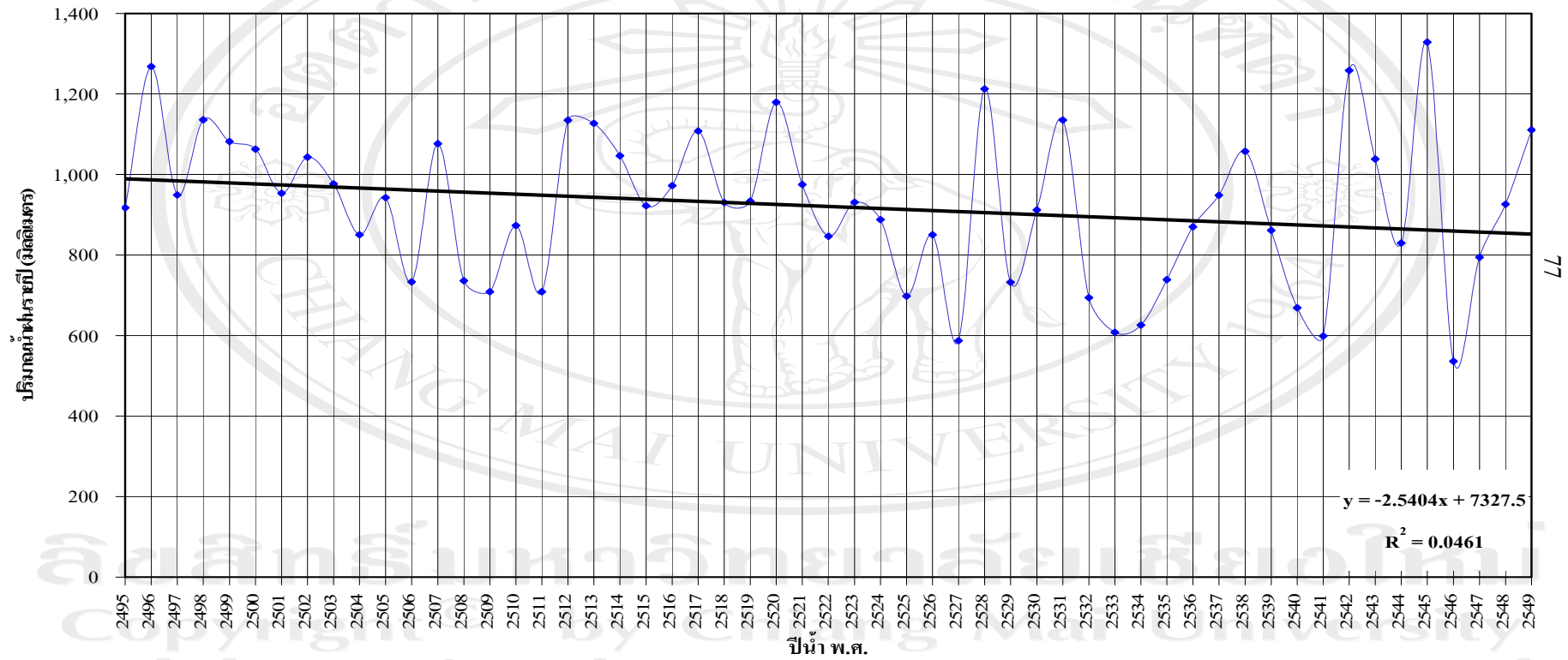
จากการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้นทำให้ทราบว่าตัวแปรเรื่องของปริมาณการใช้พืชสมุนไพรของชาวบ้านห้วยส้มป่อยทั้งหมดไม่สามารถตอบได้ว่าทำไมปริมาณพืชสมุนไพรที่มีอยู่บางชนิดจึงลดลงจากอดีต ดังนั้นเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุอื่นๆที่ส่งผลทำให้พืชสมุนไพรบางชนิดลดลง ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลของการเปรียบเทียบปริมาณพืชสมุนไพรที่เปลี่ยนแปลงในอดีตจนถึงปัจจุบันในตารางที่ 4.2 มาจำแนกออกเป็นแต่ละประเภทป่าที่เคยได้แบ่งไว้ในตารางที่ 4.1 เพื่อให้ทราบว่าตัวแปรของนิเวศน์ที่ต่างกันของพืชสมุนไพรมีผลต่อการลดลงของพืชสมุนไพรหรือไม่ดังนี้

ภาพที่ 4.5 เปรียบเทียบปริมาณของพืชสมุนไพรที่เปลี่ยนแปลง

จากภาพที่ 4.5 พบพืชสมุนไพรที่ลดลงดังนี้ 1) พืชสมุนไพร 7 ใน 14 ชนิดที่อยู่บริเวณลำห้วย 2) พืชสมุนไพร 3 ใน 27 ชนิดอยู่บริเวณป่าอนุรักษ์ 3) พืชสมุนไพร 1 ใน 35 ชนิดอยู่ป่าใช้สอย จากการสัมภาษณ์พบว่าสาเหตุที่ทำให้พืชสมุนไพรบริเวณลำห้วยนั้นหายาก และลดลงเป็นเพราะปริมาณฝนและช่วงเวลาดกแต่ละปีในช่วง 5-6 ปีที่ไม่แน่นอนและมากเหมือนแต่ก่อน ทำให้ลำห้วยเล็กๆแห้ง และเปลี่ยนทางเส้นทางไป ทำให้พืชสมุนไพรชนิดที่ต้องการความชุ่มชื้นจำพวกไม้ล้มลุกและเฟินนั้นลดลง สอดคล้องกับข้อมูลปริมาณน้ำฝนที่สถานี 07182 อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ที่ครอบคลุมบริเวณพื้นที่การศึกษา กลุ่มแม่น้ำแม่เตี้ย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ในครั้งนี้ด้วย

กราฟแสดงปริมาณน้ำฝน
สถานี 07182 อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ที่มา: ศูนย์อุทกวิทยาและบริหารน้ำภาคเหนือตอนบน กรมชลประทาน, 2549

ภาพที่ 4.6 กราฟแสดงปริมาณน้ำฝนสถานี R 07182 อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 ถึง พ.ศ. 2549

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
ปี 2532	0.5	0	8.1	0	113.8	18.9	87.9	90	127.8	222.5	24.5	0	694
ปี 2549	0	0	16.9	77.4	129.6	149.9	127	71	384	131.8	0	23.2	1,110.80
สูงสุด	139.1	283.7	256.3	372	302	422.6	278.8	262.9	85.2	146.6	90.4	147.6	2,787.40
เฉลี่ย	48.58	140.6	84.62	91.7	143.7	193.4	131.1	51.79	12.51	9.11	9.365	16.95	923.64
ต่ำสุด	0	6.9	6.1	12.3	20.4	69.1	2.8	0	0	0	0	0	117.6

ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบแนวโน้มปริมาณน้ำฝนปี พ.ศ. 2532 ถึง พ.ศ. 2549
ที่มา: ศูนย์อุทกวิทยาและบริหารน้ำภาคเหนือตอนบน กรมชลประทาน, 2549

กราฟแสดงปริมาณน้ำฝนสถานี R 07182 อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่จากการวิเคราะห์ปริมาณน้ำฝนของสถานี R.07182 ซึ่งมีสถิติของข้อมูลจำนวน 54 ปี โดยวิธี Regression จะเห็นว่า มีแนวโน้มลดลงและมีความแตกต่างกันค่อนข้างสูงในช่วงระหว่าง 10 ปีหลัง ในส่วนของฝนรายปีที่พิจารณา คือ พ.ศ. 2532 และ 2549 นั้นมีค่าความแตกต่างค่อนข้างมากคือ 694 และ 1,110 มิลลิเมตร ตามลำดับ แต่ด้วยข้อจำกัดของการวิจัยในครั้งที่ไม่สามารถศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศนั้นๆ ได้จึงไม่สามารถเปรียบเทียบให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของแต่ละพื้นที่ที่ชัดเจนได้ แต่ทำให้ทราบว่าระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อปริมาณของพืชสมุนไพร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved